

LITTERATUR

BO HUGEMARK:

SVERIGES FRAMTID

Det sägs i dessa dagar ofta att vi är inne i en extrem period av pessimism, som står i stark kontrast till tidigare optimistiska, rent av euforiska stämningar. Sådana påståenden tyder på bristande minne. Pessimism har nästan alltid varit det politiskt korrekta förhållningssättet.

En avvikande röst i eländeskören har varit Norman Macrae, tidigare skribent i *Economist* och tidskriftens biträdande chefredaktör 1975–88. I signerade artiklar, ofta stora *surveys*, och osignerade men genom det gnistrande intelligenta språket lätt identifierbara ledare har han aldrig förtröttats i att påvisa att mänskligheten har praktiskt taget obegränsade möjligheter, i synnerhet om den tar tillvara den tekniska utvecklingen, att olycksprofetiorna grundades på enfaldiga trendframskrivningar, att mänskligheten faktiskt företer en ökande mog-

---

Den nye vikingen. En framtida svensk historia 1995–2015. Norman Macrae. Ekerlids förlag 1993

Nya Zeeland. Från kris till systemskifte. Lars Jilmstad. Timbro 1993

nad och att ingenting hindrar att den når ett universellt välstånd om den bara kan frigöra sig från socialistiska utopier och liknande politisk galenskap.

I sina *surveys* gjorde han lysande exposéer över utvecklingen i såväl världen i stort som i olika områden och länder, Ostasien, Kina, Japan, USA etc. Därefter var det dags att väva ihop alla dessa framtidsvisioner i en världsprofetia. 1984 utkom den lysande *The 2024 Report. A Concise History of the Future 1974–2024* (svensk – tyvärr inte särskilt kongenial – översättning *Rapport från 2024*. Timbro 1985.)

Tidsperspektivet i föreliggande, av SAF beställda, studie över Sveriges framtid är inte så långt. Macrae bedömer nämligen att Sverige har mycket goda förutsättningar att ta tåten i den utveckling som leder till universellt välstånd.

Den som vill betvivla detta mot bakgrund av vår förmåga till bottenlös pessimism mitt i ett internationellt sett ändå rätt välbeställt samhälle kan finna tröst i Macraes väldokumenterade förmåga att få rätt i sina förutsägelser.

De mera spektakulära pekar han själv på i förordet till *Den nya vikingen*: I *The 2024 Report* beskriver han Sovjet-systemets kommande undergång och prickar in Berlinmurens fall med sex veckors felmarginal.

Den pricksäkra tidsförutsägelsen är anmärkningsvärd, prognosen om Sovjet-systemet skulle falla var däremot en logisk konsekvens av Macraes förutsägelser av mera fundamental natur av ekonomiska processer på makro- och mikroplan. I början av 70-talet beskrev han den process som leder till att profetior om framtida brister i regel resulterar i "generande överskott" av samma vara. Efter ett par år hade mycket riktigt oljekrisen efterträts av oljeöverskott och mängder av rostande överflödigt tankertonnage. Han har också förutsagt framtida överskott av sådant som lösningar på stadernas trafikproblem. Måhända ett mene tekel för Dennis-projektet och Ringen, rätt lösningar vid fel tid?

Det skulle inte vara förvånande eftersom vi lever i vad Macrae kallar den tredje transporttekniska revolutionen. Den första var järnvägen, som bröt den feodala makten, den andra bilen som bl a innebar storindustrins och stordriftens genomslag, den tredje är data- och telekommunikationernas genombrott. Den innebär att "hjärnarbetare" kan sköta sina jobb var som helst och inte behöver flyttas till stora arbets-

platser. (Antalet stockholmare som byter plats med varandra varje dag kanske därmed kan reduceras.)

Men den stora förändringen till följd av den tredje transporttekniska revolutionen är politisk. "TK-åldern medförde obönhörligt ett slut på den tid då den offentliga sektorn kunde kontrollera så stor del av BNP. Om politiker lade på sina hjärnarbetare alltför höga skatter, eller detaljregerade dem i alltför hög grad, så skulle samma hjärnarbetare flytta sin väg och telependla från Tahiti. Länder med höga skatter skulle bli av med sina största begåvningar. Utsiktterna verkade dystra för det kalla Sverige med sina höga skatter."

I Norman Macraes framtid drar politikerna slutsatsen att de inte längre kan göra av med så mycket pengar. Frågan är om han gjort upp räkningen utan verklighetens politiker. Han gör ingen hemlighet av att han under arbetet med boken i Sverige träffat endast likasinnade. Några diskussioner med Malm, Carlsson, Nordh och Westerberg hade kanske fått honom att inse att motståndet mot nödvändiga förändringar är stort. Kanske större i Sverige än i Macraes hemland just genom att missförhållandena inte är så himmelskriande som de var i Storbritannien. Där kunde en redaktör i vänstertidningen *New Statesman and Nation* på 60-talet vara klarsynt nog att se att utan fackföreningsrörelsens

insats skulle den brittiska arbetarklassens reallöner ha varit avsevärt högre. Där fanns genom Scargills agerande, genom sopstrejker etc en jordmån för radikala reformer. Här, under en täckmantel av respektabilitet och påstådd samförstånd-sanda, kan LO driva en hätsk kampanj mot förändringar som skulle försvaga funktionärernas makt, under förevändning att man vill slå vakt om medlemmarnas intressen. Med gamla klasskampsparoller lyckas man bevara system som dömer tusentals människor till arbetslöshet. "Argumentet" att (marknadsstyrda) sänkta ungdomslöner med syfte att stimulera till anställning av ungdom skulle vara att "sparka på dem som redan ligger" kan framföras på fullt allvar utan att bli utskrattat.

I Storbritannien lyckades Mrs Thatcher gripa tillfället och bryta en del av fackets förklarande makt. Den nuvarande regeringen har Macrae däremot inte mycket till övers för. Det samma gäller Sveriges. "Jag hoppades valet skulle ge er en svensk Thatcher, men ni fick en Major", var hans bitande kommentar vid den presskonferens där boken presenterades, om en högerstatsminister som leder ett land där 70 % av BNP går till den offentliga sektorn.

På sikt är Macrae emellertid optimist. Inte för att vi får så mycket klokare politiker, utan för att politiker får allt mindre chans att utöva sin makt - vilken

för det mesta går ut på att hindra de goda krafterna, den mänskliga uppfinningsriksdomen och entreprenörskapet, att verka. 1998 undanröjdes huvuddelen av dessa hinder genom "regleringarnas majbrasa". Det blev inledningen till en enastående produktivitetssput. "Eliminerande av de 2034 regleringarna ledde till att alla svenskar äntligen kunde användas i yrken och positioner som de var bäst lämpade för".

Produktivitetsutvecklingen och den parallella minskningen av offentliga utgifter gjorde Sverige världsledande i "den slutliga privatiseringen - privatiseringen av den kommunala sektorn". Vid anblicken av de många kommunala galskap som idag presteras av kommunpolitiker av olika partifärg kan detta förefalla utopiskt. Men Macrae är hoppfull: "År 2015 är det bara en ideologisk dåre som tror att en socialdemokrat, centerpartist eller moderat är den bästa när det gäller att organisera vatten och avlopp i en kommun."

Att Macraes vision inte är en ren utopi kan man se på utvecklingen i Nya Zeeland som Lars Jilmstad beskriver i en liten men innehållsrik skrift. En poäng är att Norman Macrae anlätades som rådgivare när labour-regeringen inledde avregleringen under 80-talet.

Nya Zeelands utveckling företer vissa likheter med Sveriges ehuru mycket mer extrem. Före 1984 satt en borgerlig regering vid makten och förde en mer och

mer socialistisk politik. Jilmstad liknar den nyzeeländska staten vid en jättelik akutmottagning för näringslivet. Det blev Labour som kom att inleda systemförändringen genom en skattereform där högsta marginalskattesatsen sänktes från 66 % till 33 % genom avlägsnande av jordbruks- och industristöd och valuta-reglering.

Avregleringen av finansmarknaden ledde till en boomekonomi, en spekulationsvåg och till slut kraschande finans- och fastighetsmarknad och industrikonkurser i stor skala.

Så långt finns paralleller. Fortsättningen hos oss är en öppen fråga. I Nya Zeeland var krisen tillräckligt djup för att ge förutsättningar för den nya borgerliga regeringen att fortsätta avregleringen på ett område som Labour inte vågat ge sig på: arbetsmarknaden. *Employments Contracts Act* av 1991 gjorde i ett slag rent hus med hela spektaklet med "lönematcher", avtalsrörelsens pseudohändelser, uppblåsta av media, i bästa fall betydelselösa för löntagarna, i värsta fall kontraproduktiva, men med stor betydelse för att producera makt åt ombudsmän och förhandlingsproffs. Med ECA blev förhandlingar en sak mellan den enskilde anställde och hans arbetsgivare.

Sådant kallas av systembevarare i Sverige och annorstädes att försöka "krossa facket". Vad det är fråga om är att ge facket en roll

där det fortfarande kan behövas och göra nytta. På Nya Zeeland hindrar ingen den enskilde att gå in i en fackförening och låta den företräda sig i förhandlingar med företaget. I Norman Macraes svenska framtid utnyttjas ombudsmännens djupa kunskaper i konsultverksamhet i fattigare länder.

Lars Jilmstads bok ger en tämligen optimistisk bild av den fortsatta utvecklingen hos våra antipoder. Mycket av principerna i systemskiftet har vunnit bred acceptans. Risker för reaktionära utvecklingar syns liten. Detta trots att tron på den gamla egna modellens överlägsenhet var väl så stark som vår.

Macrae finner mycket av värde i gammal svensk tradition, kapitalism med mänskligt ansikte, human fångvård etc, som gör oss speciellt skickade att ta taten i ett internationellt systemskifte. Frågan är om vi har kvar tillräckligt med vikingalynne för att våga ge oss ut i det okända som det nödvändiga systemskiftet innebär. Mycket i dagens debatt, där människors syn förvänds till att se dagens problem som ett resultat av de nya idéerna, är ägnat att väcka tvivel. Åtminstone tycks tiden ännu inte vara mogen för den majbrasa på regleringar som nyzeeländarna redan genomfört. Macraes prognos om ytterligare ett förlorat halvt decennium verkar inte helt fel.